

DOI: 10.33663/0869-2491-2026-37-677-688

УДК 341.3+342.1

О. В. КРЕСІН,

доктор юридичних наук, професор*

ORCID: 0000-0002-4016 6596

ТЕЗА ЩОДО «САМОВИЗНАЧЕННЯ НАРОДІВ УКРАЇНИ» ЯК СПРОБА РОСІЇ УНИКНУТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АГРЕСІЮ

Офіційна теза російської дипломатії щодо «самовизначення народів України» є ключовим псевдоправовим конструктом, що дав формальні підстави для приєднання українських територій до росії та частково успішного заперечення останньою своєї агресії. У сучасному міжнародному праві наявні окремі неоднозначні норми щодо можливих винятків із загального підходу щодо підстав і реалізації права народів на самовизначення та його співвідношення з принципом територіальної цілісності й політичної єдності держав, зокрема, можливості т. зв. корекційної сецесії для регіональних спільнот. Це конституює «сіру зону» міжнародного права як поле для маніпуляцій і фальсифікацій інформацією та її кваліфікацією. Цим користується росія, яка маскує агресію під допомогу нововизначеним народам у реалізації ними права на самовизначення.

Ключові слова: міжнародне право, народ, право народу на самовизначення, корекційна сецесія, територіальна цілісність держави, політична єдність держави, агресія, російська агресія проти України.

Kresin Oleksiy. The thesis on the “self-determination of the peoples of Ukraine” as the russian attempt to avoid responsibility for aggression

The official thesis of Russian diplomacy on the “self-determination of the peoples of Ukraine” is a key pseudo-legal construct that provided formal grounds for the annexation of Ukrainian territories to Russia and the latter’s partially successful denial of its aggression. Modern international law offers some ambiguous assumptions regarding possible exceptions to the general approach to the grounds and exercise of the right of peoples to self-determination and its correlation with the principle of territorial integrity and political unity of states, in particular, the possibility of the so-called correctional secession for regional communities. This constitutes a “gray zone” of international law as a field for manipulation and falsification of information and its qualification. Russia uses this, disguising aggression as assistance to newly invented peoples in exercising their right to self-determination.

Keywords: international law, people, right to self-determination, correctional secession, territorial integrity of state, political unity of state, aggression, russian aggression against Ukraine.

* **Kresin Oleksiy**, Doctor of Juridical Sciences, Full Professor

Вступ. Офіційна теза російської дипломатії щодо «самовизначення народів України», попри очевидну абсурдність для будь-якого освіченого українця, є докладно опрацьованим інтелектуальним конструктом, опертим не лише на системну фальсифікацію історії України й Східної Європи та етнополітологічних концепцій. Її підґрунтя є й майстерна маніпуляція складними й не повною мірою узгодженими питаннями, що входять до т. зв. сірої зони на стику права міжнародної безпеки, міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного права та інших галузей міжнародного права. Важливим і очевидним також є розрахунок авторів і промоутерів цієї тези на недостатність, складність, тривалість, а то й недоступність у контексті російської агресії механізмів міжнародної судової, квазісудової та політичної кваліфікації дій рф і спростування проголошеного нею «самовизначення народів України».

Проблематика цієї статті є надзвичайно динамічною, до неї звертається багато авторів, здебільшого публіцистів. Тим не менш, слід відзначити появу низки міжнародно-правових досліджень, що розглядають окремі аспекти кваліфікації проголошеного росією «самовизначення народів» з метою анексії територій України, – зокрема, О. В. Задорожного, О. О. Мережка, Л. О. Тимченко, А. О. Кориневича¹, Є. Цибуленка, Б. Бурінга, Ж. Френсіс, Т. Короткого, Н. Хендель² та ін. Проблематика визначення народу як суб'єкта самовизначення в міжнародному праві була узагальнена І. О. Кресіною і О. В. Кресіним³. Нові аспекти міжнародно-правового розуміння права народів на самовизначення розглядають, зокрема, Ж. Ф. Е. Еспіноза⁴ і К. Кресс⁵. Водночас комплексна характеристика тези щодо «самовизначення народів України» в контексті сучасного розуміння права народів на самовизначення та «сірих зон» міжнародного права поки що не представлена.

Постановка проблеми дослідження. Примітивізація або ігнорування цієї тези як очевидно нікчемної, характерні для української науки та експертного середовища, не створюють основи для розуміння її коріння, структури, маніпулятивного апелювання до норм міжнародного права. І так само це не дає змоги зрозуміти шляхи впливу цієї тези на офіційні позиції багатьох держав, механізми її вплетення в актуальний порядок денний і модуси мислення незахідного світу, її мобілізаційний потенціал для російського споживача інформації. Але саме теза щодо «самовизначення народів України» є ключовим псевдоправовим конструктом, що дав формальні підстави для приєднання українських територій до росії та частково успішного заперечення останньою своєї агресії проти України.

Мета і завдання дослідження. У цій статті проаналізовано й узагальнено сучасні проблеми розуміння і реалізації права народів на самовизначення у міжнародному праві. Завданням дослідження є юридична оцінка тези російської дипломатії щодо «самовизначення народів України» в контексті сучасного розвитку міжнародного права.

Виклад основного матеріалу. На основі моїх попередніх досліджень народ (як суб'єкт права на самовизначення) можна визначити як: один із пер-

винних суб'єктів міжнародного права, особливий тип людської спільноти, що охоплює все постійне населення на певним чином визначеній території (географічно, адміністративно чи політично виокремленій), має суб'єктивну єдність (сталу свідомість своєї соціальної окремішності й зв'язку з територією, особливу ідентичність і волю до її збереження і розвитку), що може спиратися на об'єктивні чинники (спільні історичну традицію, культуру, мову, економічне життя, тривалі особливості соціальної структури, расового, етнічного, конфесійного складу населення території), а також загальні для всієї спільноти інституції чи інші засоби вираження спільних особливостей, солідарності й прагнень, воліє становити окреме суспільство і здатний до самовизначення у формі волевиявлення з метою забезпечення спільного політичного розвитку (в тому числі може самостійно чи разом з іншими народами конституювати націю і державу, формувати засади конституційного ладу, обирати органи влади), є суб'єктом політичного, соціального, економічного і культурного розвитку людства і носієм народного суверенітету (що реалізується через права народу та людини і в демократичних державах може реалізовуватися через національний і державний суверенітет).

Право на самовизначення є одним з найбільш регламентованих прав народів в міжнародному праві. Ще у ст. 80 Статуту ООН було вказано на існування (не розкритих) прав народів, а у статтях 1 і 55 проголошено принцип рівноправності й самовизначення народів (також у Резолюції ГА ООН «Право народів і націй на самовизначення» 1952 р. та ін.). Уже не як принцип, а як право воно зафіксоване в резолюціях ГА ООН № 421 «Проект Міжнародного пакту про права людини і заходи з його імплементації: подальша робота Комісії з прав людини» 1950 року і № 545 «Включення до Міжнародного пакту чи Міжнародних пактів з прав людини статті про право народів на самовизначення» 1952 року. Воно докладно конкретизоване й уточнене в наступних актах ООН та інших міжнародних організацій.

Похідними від цього права є права народу на вільне встановлення свого політичного статусу та здійснення свого економічного, соціального та культурного розвитку (Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 року та ін.). У Декларації про неприпустимість інтервенції і втручання у внутрішні справи держав 1981 року суб'єктом права вільно визначати власну політичну, економічну, культурну, соціальну систему стає вже не народ, а держава, але здійснення цих прав має відповідати волі народу відповідної держави.

Також похідним від права на самовизначення є право колоніального народу (а також народу, що перебуває під іноземною окупацією чи гнітом расистського режиму) на незалежність (Резолюція ГА ООН № 2105 (XX) 1965 р. та ін.), яке згодом було поширене на всі народи як право на національну незалежність (Декларація соціального прогресу і розвитку 1969 р., Резолюція № 2621 (XXV) 1970 р.), свободу і незалежність (Декларація про принципи міжнародного права 1970 р.).

Але попри цілком сформований і загалом послідовний підхід до самовизначення народів у сучасній практиці та доктрині міжнародного права присутні неузгодженості. Політичні та економічні інтереси різних акторів у межах народів, а також зарубіжних держав можуть вести до спроб конструювання нових народів з етнографічних груп, носіїв діалектів, у межах регіонів зі складними історичними чи соціальними особливостями тощо – поза питаннями колоніалізму чи становлення інклюзивної демократії. У таких випадках може актуалізуватися складна проблематика т. зв. корекційної сецесії, або «вимушеного самовизначення народу» за втручання третіх держав, якою намагається маніпулювати росія.

Зокрема, у офіційних актах рф, виступах її керівництва та російських пропагандистських матеріалах стверджується, що в консультативному висновку Міжнародного Суду ООН 2010 року щодо відповідності міжнародному праву одностороннього проголошення незалежності Косова змінено підходи до розуміння народу та реалізації ним права на самовизначення, стверджено можливість «вимушеного самовизначення народу».

Слід зазначити, що, визначаючи межі розгляду питання, МС ООН вказав, що не розглядатиме те, чи Косово досягло державності, чи має чинність визнання Косова як держави іншими державами (пар. 51), «чи міжнародне право загалом надає право утворенням у межах держави односторонньо поривати з нею» (пар. 56). Серед загальних міркувань Суду – те, що «цілком можливо для певного акту... не становити порушення міжнародного права і водночас не обов'язково бути реалізацією права, яке в ньому [цьому акті] стверджується. Суд було запитано про думку щодо першого, а не щодо другого» (пар. 56). Як зазначив Суд, «протягом другої половини XX ст. міжнародне право щодо самовизначення розвивалося так, що створило право на незалежність для народів несамоверховних територій та народів, підданих іноземному підпорядкуванню, пануванню та експлуатації». У міжнародному праві не існує норм, що забороняли б проголошення незалежності в таких випадках. Натомість принцип територіальної цілісності в міжнародному праві обмежений сферою відносин між державами (пар. 80). При обґрунтуванні цієї тези Суд сперся на своє попереднє рішення щодо Східного Тімору 1995 року та консультативні висновки щодо Намібії 1970 року і побудови стіни на окупованих палестинських територіях 2004 року (пар. 79, 84).

У ході судового процесу учасники стверджували, що підставою для виходу певної території зі складу держави може бути не лише реалізація права народу на самовизначення, а й право населення цієї території на «корекційну сецесію» у виключних обставинах. Суд вказав, що питання щодо меж першого та існування другої не входять безпосередньо до предмета цього консультативного висновку (пар. 82, 83). Водночас автори Декларації про незалежність були визнані Судом «представниками народу Косова» (пар. 109).

Отже, МС ООН у консультативному висновку щодо Косова не створив жодної нової норми й не запропонував жодної нової інтерпретації наявних

норм міжнародного права. Він проігнорував питання щодо сецесії населення певної території, яке не є народом. Так само Суд не розглядав питання щодо легітимності державності Косова, яке, безумовно, є більш складним, ніж унезалежнення республік колишньої Югославії. Водночас у консультативному висновку доведено, що автори Декларації про незалежність Косова не діяли як регіональний орган влади, утворений згідно з Тимчасовою Конституційною угодою 2001 року, а як представники народу Косова – тобто це не була просто сецесія території. Відповідно можна припустити, що проголошення незалежності стало реалізацією права народу на самовизначення. Важливо, що Суд наголосив на тому, що принцип територіальної цілісності незастосовний у випадках самостійного відокремлення від держави певної її частини. І це положення цілком відповідає сформульованим у міжнародному праві аспектам визначення народу та його права на самовизначення.

Новим тут можна вважати те, що це право стосується формування нової держави в Європі, й навіть ширше – у межах простору, охопленого ОБСЄ. Гельсінський заключний акт НБСЄ 1975 року, по суті, проголосив, що питання самовизначення народів у Європі вирішене й тому територіальна цілісність держав непорушна. Поділи СРСР, Чехословаччини, Югославії становили виняток з цього правила, адже йшлося про республіки у федераціях. Для реалізації етнокультурних прагнень груп у межах держав було ухвалено загальноєвропейські міжнародні акти щодо прав національних меншин, регіональних або міноритарних мов, у окремих державах – законодавство про автохтонні меншини, північні корінні народи та громади. Але весь цей правовий масив засновувався на впевненості щодо неможливості сецесій у Європі. Консультативний висновок 2010 року щодо Косова засвідчив відмову від загальної згоди в цьому питанні.

Але проблема сучасних змін у розумінні підстав, форм і меж реалізації права народу на самовизначення та його співвідношення з принципом територіальної цілісності держав насправді глибше. З одного боку, вона відображає об'єктивні суперечності процесу деколонізації, її доктринального осмислення, міжнародного і національного правового врегулювання. Достатньо згадати, наприклад, тривалу й суперечливу історію конституційного забезпечення статусу «заморських департаментів» Франції, що нині може продовжитися складною формулою «держава в державі» (майбутня узгоджена назва краю – *L'État de Nouvelle-Calédonie*)⁶.

З іншого боку, гасло реалізації права народу на самовизначення залишається зручним предметом маніпуляції для маскування агресії. Адже згідно з уже згаданими актами міжнародного права колоніальні (й інші невільні – під гнобленням апартеїду тощо) народи, які прагнуть здійснити право на самовизначення у формі набуття незалежності, мають також право на одержання допомоги від іноземних держав та міжнародних організацій, зокрема й у своїй збройній боротьбі.

Так, самовизначення народу у формі сецесії та створення власної держави у міжнародному праві розглядається насамперед у контексті деколонізації. Проте широке формулювання Декларації про принципи міжнародного права 1970 року припускає можливість зовнішнього самовизначення народу в державах, де влада не представляє інтереси всього населення незалежно від раси, віросповідання чи кольору шкіри (ст. 5, п. 7). На це положення безпосередньо посилається у своєму програмному інтерв'ю міністр закордонних справ рф с. лавров⁷.

У зв'язку з цим слід розглянути основи сучасних змін у розумінні права народу на самовизначення в міжнародному праві. У рішенні МС ООН у справі *East Timor* 1995 року проголошено, що повага до права народів на самовизначення випливає зі Статуту ООН і практики цієї організації, а тому, безсумнівно, має характер зобов'язання держав перед усім світовим співтовариством (*erga omnes*) (п. 29). Хоча Суд (через відсутність відповідної юрисдикції) безпосередньо не вказав на протиправність поведінки Австралії та Індонезії щодо перешкоджання здійсненню права народу Східного Тимору на самовизначення, а також його права на територіальну цілісність і політичну єдність, відповідні твердження сторони судового розгляду (Португалії) тут не піддані жодному сумніву.

Така ж юридична кваліфікація права народу на самовизначення як імперативної норми міжнародного права, а поваги до цього права – як зобов'язання держав перед усім світовим співтовариством міститься у консультативному висновку МС ООН *Wall* 2004 р.: «Зобов'язанням *erga omnes*, порушеним Ізраїлем, є зобов'язання поважати право палестинського народу на самовизначення... всі держави зобов'язані не визнавати протиправну ситуацію... Вони також зобов'язані не надавати допомоги чи сприяння у збереженні ситуації...» (пп. 159–160).

Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 року розглядають питання самовизначення народів принаймні у трьох контекстах. По-перше, право народу на самовизначення тут, услід за рішеннями МС ООН, проголошується імперативною нормою міжнародного права (*jus cogens*) у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року (ст. 26). Відповідно відступ від цієї норми неприпустимий і не може бути виправданий нормами національного права чи міжнародних договорів. Отже, перешкоджання здійсненню народу права на самовизначення є серйозним порушенням, що передбачає обтяжену відповідальність держави.

Обтяжена відповідальність за серйозне порушення зобов'язань щодо норм *jus cogens* передбачає, окрім звичайних обов'язків (припинення неправомірного діяння, здійснення репарацій, забезпечення сатисфакцій, надання гарантій неповторення діяння), також: а) обов'язок усіх держав співпрацювати й застосовувати усі доступні законні засоби для припинення неправомірного діяння держави-порушниці; б) заборону державам визнавати правомірною ситуацію, що склалася через таке порушення, надавати допомогу чи

сприяння для збереження цієї ситуації (статті 40, 41). Результатом такої відповідальності, а точніше – особливих засобів її забезпечення, можуть бути колективні, групові та односторонні контрзаходи держав політичного, економічного, дипломатичного характеру, здатні негативно вплинути на розвиток держави-порушниці, не кажучи вже про її ізоляцію та репутаційні втрати. Офіційний коментар до Статей 2001 року багаторазово пов'язує ці наслідки саме із «запереченням права народів на самовизначення».

По-друге, будь-яка держава може закликати до відповідальності державу, яка порушила зобов'язання *erga omnes* (ст. 48). Зобов'язання поважати право народу на самовизначення безумовно належить саме до цієї категорії, на що також вказується в офіційному коментарі. По-третє, зі згаданих та інших статей кодексу (особливо якщо поєднати їх з положеннями Декларації про принципи міжнародного права 1970 р.) випливає, що держава, яка є порушницею норм міжнародного права, зокрема, права народів на самовизначення, фактично не може посилається на неправомірність дій інших держав (зокрема, вчинення агресії), які сприяють реалізації цього права.

З рішення МС ООН 1986 року у справі Нікарагуа імпліцитно випливає, що деякі випадки застосування сили однієї держави проти іншої можна виправдати, якщо вони стосуються допомоги народу в здійсненні його права на самовизначення, але лише в контексті деколонізації. В інших випадках це – протиправна «інтервенція на користь сил, що протистоять уряду іншої держави» (§§ 191, 206–209).

Такого ж за своєю суттю, але більш виразного висновку дійшла Незалежна міжнародна місія щодо встановлення фактів стосовно конфлікту в Грузії, створена рішенням Ради ЄС, у своїй доповіді 2009 року: «Міжнародне право не визнає права в односторонньому порядку створювати нову державу, засновану на принципі самовизначення, поза колоніальним контекстом та апартеїдом. Екстраординарне прийняття сецесії в екстремальних умовах, таких як геноцид, поки не знайшло загального визнання. ...Це стосується також процесу розпаду держави, як щодо Грузії у контексті розпаду Радянського Союзу. Згідно із загальноприйнятим принципом *uti possidetis* лише колишні республіки-члени, такі як Грузія, а не територіальні суб-підрозділи, такі як Південна Осетія чи Абхазія, мають право на незалежність у випадку розпаду більшого утворення, такого як колишній Радянський Союз»⁸.

Водночас у зарубіжній судовій практиці є й рішення, що формулюють можливість винятків з цього усталеного підходу. Зокрема, у рішенні Верховного суду Канади щодо можливості сецесії Квебеку 1998 року зазначалося, що «право на зовнішнє самовизначення (що в такому випадку потенційно набирає форми обстоювання права на односторонню сецесію) виникає лише в найбільш екстремальних випадках і за точно визначених обставин». Серед останніх: 1) підкорення, підпорядкування, експлуатація народу зовнішнім актором поза формальним колоніальним контекстом (наприклад, у випадку військової окупації); 2) фактичне позбавлення народу можливості

внутрішнього самовизначення (там, де влада не представляє все населення держави й не дотримується демократичних процедур), «позбавлення певної групи, що піддається визначенню, розумного доступу до влади для забезпечення її політичного, економічного, соціального та культурного розвитку». Поза цим не лише не виникає право на зовнішнє самовизначення, а й населення не може бути визначене як народ (§§ 126, 133–138)⁹.

Такі винятки обґрунтовувалися й у представлений Міжнародному Суду ООН позиції рф у зв'язку з підготовкою консультативного висновку щодо проголошення незалежності Косово (2009 р.): «корекційна сецесія» можлива лише в екстремальних умовах, коли «насильницькі дискримінаційні дії тривалий час здійснюються щодо певного народу, а всі можливості вирішення проблеми у межах існуючої держави вже були вичерпані», коли сецесія може бути визначена як «крайній засіб, коли саме існування народу чи його характеристичних рис піддано загрози», у випадку «протиправного збройного нападу власної держави, що загрожує самому існуванню певного народу». В іншому випадку «всі зусилля мають бути спрямовані на врегулювання суперечностей між державою та етнічною спільнотою у межах цієї держави».

У випадку з Косово росія заперечила наявність обставин для сецесії: населення Косово ніколи не визнавалося народом згідно з Конституцією Югославії (народами є лише населення республік-членів); албанці в Косово ніколи не оголошували себе окремим народом і не вимагали зовнішнього самовизначення до 1999 року; НАТО обґрунтовувало своє збройне втручання у конфлікт лише захистом прав людини і меншин, необхідністю запобігти гуманітарній катастрофі, це ж стосується змісту резолюції Ради Безпеки ООН щодо створення міжнародної адміністрації в Косово¹⁰.

Росія, продовжуючи політику СРСР у останні роки його існування, впроваджувала політику керованого хаосу в пострадянських державах, результатами якої було створення «республіки арцах», «придністровської молдавської республіки», «республіки абхазія», «республіки південна осетія». Усі ці утворення, як доведено у рішеннях ЄСПЛ, є лише окупаційними адміністраціями рф, яка здійснює щодо них незаконний контроль території. Але росія офіційно не визнавала їх державами. Консультативний висновок МС ООН щодо Косова виступив не правомірною підставою, а лише приводом для рф визнати «незалежність» та «приєднати», а реально – анексувати «республіку крим», «днр», «лнр», частини Херсонської та Запорізької областей, а також планувати й без успіху намагатися повторити це з частинами Харківської, Миколаївської та Одеської областей.

Додатковими нібито релевантними аргументами щодо застосування збройної сили проти України в російській офіційній позиції та пропагандистських матеріалах у цьому контексті стали: прагнення відновлення демократії (нібито «повернення до влади легітимного Президента України», ліквідація наслідків «антиконституційного перевороту»), самозахист («загроза потен-

ційного нападу НАТО на росію з території України») та стан крайньої необхідності («не контрольований урядом розвиток неонацистських збройних угруповань, що чинять насильство проти росіян або російськомовного населення», «уникнення гуманітарної катастрофи»). Усі ці три аргументи, поза їх невідповідністю українським реаліям і суперечність принципам та імперативним нормам міжнародного права, до певної міри входять до «сірої зони» останнього й можуть спиратися на окремі прецеденти¹¹. Крім того, стан необхідності та самооборону визначено як обставини, що виключають відповідальність держав у вже згаданих Статтях 2001 року. У таких випадках кваліфікація має здійснюватися на підставі дослідження обставин вчинених діянь обох держав, причин і обставин конкретного випадку.

Зрозуміло, що в умовах припущення існування нових винятків з усталених підходів до права народів на самовизначення та принципу незастосування сили в міжнародних відносинах, збереження або формування нових «сірих зон» міжнародного права особлива увага відповідальних інституцій та суспільства має спрямовуватися саме на аргументоване заперечення офіційної позиції рф, боротьбу з російською пропагандою, недопущення усталення російських сфальшованих або маніпулятивних інформаційних наративів.

Для того, щоби відбулося самовизначення народів, необхідне існування цих народів. Єдиними прийнятними критеріями можуть бути ті, що сформульовані й сприйняті в міжнародному праві та його доктрині, їх можна визначити так: а) суб'єктивне виокремлення; б) об'єктивне виокремлення; в) інституціоналізація виокремлення; г) дискримінаційна політика виокремлення з боку держави¹². Наявність і єдність об'єктивних, суб'єктивних та інституційних показників вказує на існування не просто етнічної чи регіональної групи, а саме народу. Але й це не обов'язково передбачає відокремлення певного регіону від держави, адже самовизначення може здійснюватися в її межах. Відокремлення виправдане лише у випадку послідовного й умисного здійснення державою політики виокремлення, що свідчить про неготовність інтеграції народів у межах одного суспільства. Тому немає жодних підстав розглядати населення в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць України як окремі народи.

Висновки. Сучасне міжнародне право пропонує окремі неоднозначні припущення щодо можливих винятків із загального підходу щодо підстав і реалізації права народів на самовизначення та його співвідношення з принципом територіальної цілісності й політичної єдності держав. Акти міжнародного права і практика міжнародних судових установ останніх десятиліть припускають можливість т. зв. корекційної сецесії (вимушеної реалізації права на самовизначення у формі виходу зі складу держави) для регіональних спільнот, які не можна однозначно визначити як народи. Право на таке самовизначення може розглядатися поза колоніальним контекстом і поставлене вище за принцип збереження територіальної цілісності держав. Фактично основним критерієм при цьому стає те, чи представляє влада дер-

жави рівною мірою інтереси різних груп її населення. Це конститує «сіру зону» міжнародного права як поле для маніпуляцій і фальсифікацій інформацією та її кваліфікацією.

У таких умовах піддавання сумніву основоположних підходів міжнародного права надзвичайного значення набуває прискіплива кваліфікація фактів і правових засад щодо кожної конкретної ситуації. А якщо можливості судового розгляду немає або він потребує тривалого часу, а Рада Безпеки ООН паралізована, виникає хаос, у якому позиції держав і міжнародних організацій значною мірою формуються на основі загальнодоступної інформації та політичних впливів. Зрозуміло, що цим може вміло користуватися агресор, який маскує свої дії під допомогу народу, реальному чи нововинайденому, у реалізації його права на самовизначення та має потужні можливості для просування своїх пропагандистських наративів. Зокрема, росія намагається виправдати свою агресію як нібито вимушену інтервенцію з метою захисту «самовизначення народів України», реалізованого під час незаконних і постановочних «референдумів» 2014 і 2022 років. Очевидне для спостерігача банкрутство цієї тези не знімає необхідності у її докладній міжнародно-правовій кваліфікації з метою викриття маніпуляцій її авторів для виправдання російської агресії.

1. Задорожній О. В. *Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права: монографія*. Київ: К.І.С., 2015; *Українська Революція Гідності, агресія рф і міжнародне право / упор. О. Задорожній*. Київ: К.І.С., 2014. 2. *The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum* / Ed. by S. Sayapin, E. Tsybulenko. The Hague: Asser Press, Springer, 2018. 3. Кресіна І. О., Кресін О. В. Народ як суб'єкт міжнародного права. *Права людини: філософські, теоретико-юридичні та політологічні виміри: Зб. статей*. Львів: Медицина і право, 2018. С. 37–61; Kresina I., Kresin O. The People as a Subject of International Law. *Jus Gentium*. 2018. Vol. 3. No. 2. P. 573–598. 4. Espinosa J. F. E. Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of a Globalized World. Cham: Springer, 2017. 5. Kress C. The State Conduct Element. The Crime of Aggression: A Commentary / Ed. by C. Kress, S. Barriga. Cambridge: C.U.P., 2017. 6. Un accord pour l'avenir de la Nouvelle-Calédonie. *La site officiel du Gouvernement*. 12 juillet 2025. URL: <https://www.info.gouv.fr/actualite/un-accord-pour-lavenir-de-la-nouvelle-caledonie> 7. Tóth Tamás Antal. Sergey Lavrov Gave an Exclusive Interview to Magyar Namzet. *Magyar Namzet*. July 7, 2025. URL: <https://magyarnamzet.hu/english/2025/07/sergey-lavrov-gave-an-exclusive-interview-to-magyar-namzet> 8. Report. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Vol. 1. September 2009. P. 17. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/hudoc_38263_08_Annexes_eng 9. Reference re Secession of Quebec. Supreme Court Judgement. 20.08.1998. URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do> 10. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. (Request for advisory opinion). Written Statement by the Russian Federation. 16.04.2009. §§ 86–88, 91–104. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/141/15628.pdf> 11. Див. напр.: Kress C. Op. cit.

P. 502–507. **12.** Кресін О. В. «Самовизначення народів України» як російський псевдо-юридичний конструкт. *Право України*. 2025. № 10. С. 174–191.

References

1. Zadorozhnyi O. V. Porushennia ahresyvnouy viynouy Rosiyskoi Federatsii proty Ukrainy osnovnyh pryntsyviv mizhnarodnoho prava. Kyiv: K.I.C., 2015 (in Ukr.); Ukrainska Revolutsia Hidnosti, ahresia rf i mizhnarodne parvo / Comp. O. Zadorozhnyi. Kyiv: K.I.C., 2014 (in Ukr.).
2. The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum / Ed. by S. Sayapin, E. Tsybulenko. The Hague: Asser Press, Springer, 2018.
3. Kresina I., Kresin O. The People as a Subject of International Law. *Jus Gentium*. 2018. Vol. 3. No. 2. P. 573–598 (in Ukr.).
4. Espinosa J. F. E. Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of a Globalized World. Cham: Springer, 2017.
5. Kress C. The State Conduct Element. *The Crime of Aggression: A Commentary* / Ed. by C. Kress, S. Barriga. Cambridge: C.U.P., 2017.
6. Un accord pour l'avenir de la Nouvelle-Calédonie. *La site officiel du Gouvernement*. 12 julliet 2025. URL: <https://www.info.gouv.fr/actualite/un-accord-pour-lavenir-de-la-nouvelle-caledonie>
7. Tóth Tamás Antal. Sergey Lavrov Gave an Exclusive Interview to Magyar Namzet. Magyar Namzet. July 7, 2025. URL: <https://magyarnemzet.hu/english/2025/07/sergey-lavrov-gave-an-exclusive-interview-to-magyar-nemzet>
8. Report. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Vol. 1. September 2009. P. 17. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/hudoc_38263_08_Annexes_eng
9. Reference re Secession of Quebec. Suprime Court Judgement. 20.08.1998. URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do>
10. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. (Request for advisory opinion). Written Statement by the Russian Federation. 16.04.2009. §§ 86–88, 91–104. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/141/15628.pdf>
11. See for example: Kress C. Op. cit. P. 502–507.
12. Kresin O. V. “Samovyznachennia narodiv Ukrainy” iak rosiyskyi psevdouyrydychnyi konstrukt. *Pravo Ukrainy*. 2025. No. 10. P. 174–191 (in Ukr.).

Kresin Oleksij. The thesis on the “self-determination of the peoples of Ukraine” as the russian attempt to avoid responsibility for aggression

The official thesis of Russian diplomacy on the “self-determination of the peoples of Ukraine” is a key pseudo-legal construct that provided formal grounds for the annexation of Ukrainian territories to Russia and the latter’s partially successful denial of its aggression. Primitivization or ignoring this thesis as obviously worthless does not create a basis for understanding its roots, structure, manipulative appeal to the norms of international law, and the influence of this thesis on the official positions of many states. In this article, I analyze and summarize modern problems of understanding and realizing of the right of peoples to self-determination in international law. The task of the study is the legal assessment of the thesis of Russian diplomacy on the “self-determination of the peoples of Ukraine” in the context of the modern development of international law. The following methods were used in the study: analysis, synthesis, systemic, structural, reconstruction. Conclusions. Modern international law offers some ambiguous assumptions regarding possible exceptions to the general approach regarding the grounds and implementation of the right of peoples to self-determination and its correlation with the principle of territorial integrity and political unity of states, in particular, the possibility of the so-called correctional

secession for regional communities that cannot be unambiguously defined as peoples. The right to such self-determination can be considered outside the colonial context and placed above the principle of preserving the territorial integrity of states. In fact, the main criterion in this case is whether the state authorities equally represent the interests of different groups of its population. This constitutes a “gray zone” of international law as a field for manipulation and falsification of information and its qualification. Russia uses this, disguising aggression as assistance to newly invented peoples in exercising their right to self-determination. The obvious bankruptcy of the thesis regarding “self-determination of the peoples of Ukraine” does not eliminate the need for its detailed international legal qualification in order to expose its essence.

Keywords: international law, people, right to self-determination, correctional secession, territorial integrity of state, political unity of state, aggression, russian aggression against Ukraine.

Дата першого надходження рукопису до видання: 11.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації: 24.03.2026